

את הדאגה החמורה שהשתררה בצמרת האמריקאית עם היוודע דבר התקנת הטילים הסובייטים בקובה, מאז קילומטרים בלבד מן החוף האמריקאי. אולם הקמת בסיסי טילים על אדמה זרה, בקירבת גבולה של המעצמה היריבה, אינה פאנטז סובייטי. לה-פך — זו הפעם הראשונה שהגוש הסובייטי עוסק במישחק מס' כן זה. עד כה היה זה דווקא פאנטז אמריקאי.

יותר מכך: במשך 15 שנה, בכל תקופת כהונתם של הנשיאים טרומן ואייזנהואר, היה פאנטז זה אבן הפינה של המדיניות האמריקאית כולה. בסיס-אטום אמריקאים הוקמו בתריסר ארצות. שריון וסגוררים עבדו ללא-ילאות כדי לצקת טבעת-חנק מתכתית סביב הגוש הקומוניסטי. במרחב שלנו ראינו את תוצאות הקו הזה בדמות ברית-בנדאד האומללה, ובבסיסים האמריקאים בתורכיה, באיראן, בלוב, בסעודיה ובמארוקו.

אילו בא עתה הנשיא קנדי ואמר: "שינינו את הקו, הבה נתסל את כל הבסיסים של שני הצדדים על אדמה זרה!" — היינו מוחאים כפיים. היינו מריעים לכבודו. היינו מכריזים עליו כעל מדינאי גדול ואדריכל השלום.

אולם הגישה האמריקאית היא צינית מאין כמוה. היא אומרת: הבסיסים שלי — בסדר, הבסיסים הסובייטים — פסולים. טיל אמריקאי, המאיים מקרוב על לנינגרד או אודסה, הוא ערובה לשלום. טיל מצרי, המאיים מקרוב על תל-אביב — אינו חשוב. טיל סובייטי, המאיים מקרוב על מיאמי, הוא סכנה לשלום.

זוהי צביעות — והיא כרגילה שבעתים כשהיא מתעטפת באיצטלה של מוסר עליון. בעיני כישראלי, אין כל הבדל בין טיל לטיל, בין בסיס לבסיס. כל בסיס פסול מעיקרו. הייתי מתנגד בכל כוחותי להקמת בסיס — אמריקאי או סובייטי — על אדמת ישראל. אני מתנגד לבסיס בקובה. אני מתנגד לבסיס בתורכיה.

המור הוא, כי דווקא מבחינה איסטראטגית עולמית מאבדים כל הבסיסים האלה במהירות רבה את השיבותם. הם דרושים עדיין, עד לבוא היום בו יהיו לשני הצדדים כמות מספיקות של טילים ארוכי-טווח מרוויקים. אולם יום זה מתקרב במהירות. בעוד שנתיים-שלוש יהיו הבסיסים הקרובים, בתורכיה ובקובה, בגדר אנאכרוניזם צבאי. הבסיסים המכריזים יהיו בסביב ובמדבר נוואדה.

יתכן מאד כי ניקיטה כרושצ'וב שלח את טיליו לקובה כדי להכריח את האמריקאים להרים את קולם נגד בסיסים זרים — ולהצדיק בזאת את העמדה הסובייטית מאז 1945. לשם אותה מטרה הוא הציע לקנדי לחסל בעת ובעונה אחת את הבסיסים בתורכיה ובקובה. בדתות הצעה זו (כפי שכרושצ'וב ניחש, בלי ספק, מראש) יותר קנדי על השירי האחרון של הנמקה מוסרית.

לפינו, איפוא, מישחק גס של כוח. שוב אין הבדל בין שני הצדדים לגבי השיטות ולגבי המניעים. המישחק הסובייטי ברלין והמישחק האמריקאי בקובה — הם היינו הך. לאדם הגון שוב אין ברירה אלא לאמץ לעצמו עמדה נייטראליסטית עיקבית, עמדה של אי-הזדהות רעיונית וריגשית עם שני הקלגסים היריבים, המבקשים להשתלט על העולם.

הפגנה בתל-אביב

למען קובה הספיקה לצעוד כמה מאות מטרים בלבד: מקרבת השגרירות של ארצות-הברית ועד כיכר מונרבי. שם נתקלה במחסום שוטרים, שפזרו את המפגינים, עצרו אחדים מהם.

גם אין משמעות לסיטואציה על נשק "התקפתי". במלחמה, אין נשק "התקפתי" ואין נשק "הגנתי". טיל אטומי הוא נשק התקפתי בהא הידיעה, אך כשהוא מיועד לשמש הרתעה, אפשר לומר שהוא "הגנתי". המרשל רומל ניצח בהתקפתו המזוהרה במדבר המערבי מפני שהשתמש בתותח גנדי-מטוסים (נשק הגנתי בהחלט) לשבירת עוצבות השריון של הבריטים. טיל הוג הוא הגנתי — אך כשהוא משחרר מטוסים להתקפה, הוא ממלא תפקיד התקפתי.

קאסטרו יכול היה לטעון בצדק כי קיומם על אדמת קובה של טילים, המסוגלים להחריב את ערי ארצות-הברית, ירתיע את האמריקאים מלפלוש לאי שלו — כלומר, שהם משמשים נשק הגנתי מובהק. לא אופי הנשק קובע, אלא מטרתו בעל הנשק. אולם הטענות אינן קובעות. קובעות העובדות. קאסטרו התגרה בארצות-הברית, למרות שאמריקה קרובה מאד, ורוסיה רחוקה מאד. הוא הכניס את עצמו למישחק השחית בין שני הקלגסים העולמיים, ובזאת סיכן את המהפכה הקובאית והביאה עד לעברי פי פחת. היה זה מעשה אמיץ מאד — אך לא נבון ביותר.

אני מאמין כי קאסטרו היה קומוניסט כאשר חולל את מהפכתו, ואני מאמין כי הוא קומוניסט כיום. אני סבור כי הוא לוחם-שיחרור לאטיני אמיתי, שמדיניות אמריקאית מטופשת דחפה אותו למסלול פרו-סובייטי.

אולם דווקא כידוד המישחק הקובאי, אני מסתייג מן המסלול הזה. תפקידו של לוחם שיחרור לאימי וסוציאלי בימינו הוא לשמור על עצמאותו המוחלטת, להימנע מכל הזדהות עם אחד הגדולים, לשמור על קו של נייטראליות פעילה. קאסטרו נגרר אחרי התרגשותו (הצודקת, כשלעצמה) עד מעבר לתחום הזה. תפקידו של לוחם בהקימו את בסיס הטילים, שלא יכלו להישאר סודיים אף במשך יום אחד, סיפק קאסטרו לאויביו את הנימוק האידיאלי לפלישה. קירבת הבחירות בארצות-הברית סיפקה את הדחיפה האחרונה. קנדי הטיל את המצור, כני להכשיר את הקרקע התעמולתית והצבאית לפלישה של ממש.

הפלישה היתה צריכה להערך השבוע, קרוב לדאי ביום הראשון. היא לא נערכה. מדוע?

מדוע נסוג ניקיטה?

כאן אנו מניחים לדמות המרכזית של השבוע. לא קנדי ולא קאסטרו היו גיבורי הפרשה — אלא ניקיטה סרגייביץ' כרושצ'וב.

קשה לדעת מדוע שלח ניקיטה את טיליו לקובה. בלי כל ספק ידע מראש כי האמריקאים יגיבו בצורה כלשהי, וכי הוא לא יוכל להגן על קובה החוקה. במישחק הצבאי על קובה, כל הקלפים הם בידי האמריקאים, ושום קלף אינו בידי הסובייטים — פרט למלחמה האטומית הכללית, שאיש אינו רוצה בה.

אם כן, מה היתה כוונת הסובייטים? הם רצו לרכוש לעצמם עמדת-מיקוח נוספת. הם רצו להוכיח לעולם כולו כי עמדת המלחמת-העולם ביחס לבסיסי-טילים על אדמה זרה היא דו-צדדית וצינית. אולי קיוו כי ברגע האחרון לא יעיוו האמריקאים להסתכן במלחמה אטומית. בואת הם טעו.

כאשר הטיל קנדי את המצור והתכוון לפלישה, היתה לכרושצ'וב הברירה:

- לפרוץ את המצור ולהביא למלחמת-העולם השלישית.
- להיכנע בקובה, תוך פתיחת מלחמה מקומית בחזית אחרת, שם הקלפים הצבאיים בידי — כגון בתורכיה, או במבואות ברלין, או בפורמוזה.
- להיסג.

לפי טעה בחר כרושצ'וב, במפתיע, בדרך השלישית. מדוע? מפני שגם הוא, כמו קנדי, הבין כי לא הטילים הם העיקר, אלא עצם קיום מישטרו של קאסטרו. נסיגתו ברגע האחרון, ללא תנאי וסיג, מנעה בעד קנדי מלהוציא לפועל את המיבצע המרכזי של תוכניתו: הפלישה הצבאית לקובה. כך ביצע כרושצ'וב נסיגה טאקטית כדי למנוע נסיגה איסטראטגית, ויצא בכל זאת מן הסיכוב הזה של המישחק כשידו הטאקטית על העליונה. הוא הוציא את העז מן החרד, אך המצב נשאר כקדמותו.

אם כן, מי הרוויח במערכת השבוע?

● קנדי נחל נצחון גדול בחזית הפנימית, ויש להניח כי הדבר יתבטא בתוצאות הבחירות בארצות-הברית. לגבי הקהל האמריקאי, הנוטה תמיד קצת להיסטריה, הוא הוכיח את עצמו כמיש חזק. יעבור זמן עד שהציבור האמריקאי ירגיש כי קובה נישארה עובדה קיימת — וכי למערכת האמיתית רק החלה.

● קאסטרו החזיק מעמד, למרות הלחץ הגורא שהופעל עליו. יתכן כי הדבר יחזק את פופולאריותו באמריקה הלאטינית, כשם שמערכת סניט-סואץ חיזקה את מעמדו של עבד אל-נאצר במרחב הערבי (והביאה להקמת ר"ע ולמהפכה העירקית).

● כרושצ'וב נמצא במצב דרמטי יותר. מצד אחד רכש פרסטיג' עמוה כמיש-שלום. שאינו מאבד את עשתונותו והמוכן להקריב גאוות-סרק על מנבח שלום-העולם. מצד שני ביצע נסיגה ברורה לעיני העולם כולו, ואיבד יוקרה במישחק-הכוח. איזה משני הצדדים חשוב יותר לכרושצ'וב? הדבר יתברר בקרוב. אם ימצא כי היוקרה הסובייטי נפגעה במידה שלילית מדי, יסחב העולם בקרוב למשבר גדול חדש, מן הסתם באזור ברלין. אחרי התנהגותו של קנדי בקובה, הוא לא יוכל לדרוש כי מישוהו יתייחס להתרגשות מוסרית למעשה תגמול סובייטי, שישתמש באותן השיטות עצמן.

המגדלור של לאטיניה

היתתו היה השוד. הנימוק היה ציני. אבל הכוונה היתה רצינית ביותר. כוונה זו היתה העובדה החשובה ביותר של השבוע — עובדה שבלעדיה אי-אפשר להבין מה נעשה, מדוע נעשה, וכיצד נעשה.

אני מאמין כי הכוונה העיקרית של ג'ון קנדי בפרוץ המשבר היתה לסלק רק את בסיסי-הטילים מן האי הקאריבי.

הכוונה היתה לחסל בכוח את מישטרו של פידל קאסטרו — על-ידי פלישה ישירה של צבא ארצות-הברית.

יש דמיון מפתיע בין מצור-קובה ומיבצע-סיני. בשני המקרים השתמשו יוזמי-ההתקפה בנימוק שמוקם בסיס צבאי תוקפני, המאיים על תעלה חיונית (סואץ, פאנאמה) ועל מרכז-אובולוסיה (ישראל, פלורידה). בשני המקרים היתה הכוונה האמיתית להנחיל למשטר היריב מהלומה ניצחת, למגר את צבאו — ולעזור ליסודות אופוזיציוניים לתפוס את השלטון (נאנכיט ואנשי הוופד מטעם הבריטים, גולי קובה מטעם האמריקאים). כשם שגמאל עבד אל-נאצר סימל ב-1956 את התנועה הלאומית הערבית, שביקשה לחסל את המישטרים הפיאודליים הקשורים בבריטים ואת הקולוניאליזם הצרפתי באל-ג'יריה, כן מסמל קאסטרו ב-1962 את תנועת-השיחרור הלאטינית, המבקשת לחולל מהפכה בכל רחבי אמריקה המרכזית והדרומית.

זוהי הסכנה האמיתית, המחרידה את ממשלת ארצות-הברית יותר מאלף טילים סובייטיים. ובצדק.

כי הקרב על שלטון העולם לא יוכרע במלחמת-עולם גרעינית (כך אנו מקווים). הוא יוכרע במלחמה הקרה — במרשרת המהפכות הסוציאליזם אשר עדלי סטיבנסון קרא לה השבוע, בצדק, "מלחמת האזרחים העולמית".

האופנה היא לייחס, כיום, חשיבות יתרה לאפריקה השחורה. אולם עם כל הכבוד לאפריקה, אין בכוחה של יבשת עניה ודלה זו לשנות את מאוזן-הכוחות העולמי. ואילו היבשת הדרום-אמריקאית עשויה לחולל שינוי מכריע. אם תפרוש מן המחנה המערבי ותהיה פרו-סובייטית, או אפילו נייטראליסטית, יחולל הדבר תמורה מכרעת במערכת העולמית.

היבשת כולה נתונה לשלטונו של מעמד שליט נמוך, שלא רבים כמוהו שרדו בעולם. זהו מעמד קטנטן, נצולני, דורסני, החי עדיין קשרי שערבירה. הוא שולט באמצעות דיקטטורות צבאיות או אוליגארכיות כלכליות. הוא מחזיק את מיליוני היבשת בעוני ודלות המכריזים את מצב הפלאחים במצריים. בכל היבשת אין זכר לדמוקרטיה.

לארצות-הברית היתה כאן הזדמנות היסטורית (כמו שהיתה לישראל במרחב השמימי): להצית תנועה מהפכנית אמיתית, להעמיד את עצמה בראש כוחות הקידמה. אולם ארצות-הברית היא עשירה ושמרנית, וכל מטרתה לשמור על הסטאטוס-קו. היא העניקה את חסותה למישטרים הדיכוי והניצול, והיא מרוויחה מכך לא מעט.

בחושך זה מאירה המדורה הקובאית כמו ליד לעשרות המיליונים, מארגנטינה ועד מקסיקו. עוד מוקדם מדי לקבוע את מקומו של קאסטרו במהפכה הלאטינית, כשם שמוקדם מדי לקבוע את מקומו של עבד אל-נאצר במהפכה הערבית. יתכן שישאר רק כסמל של שלב חולף, שיבואו אחרים במקומו, ואף נגדו. אבל כיום מהווה קאסטרו את התקווה היחידה של המהפכה. אפשר לחייב את שיטותיו את לשללן, אפשר לטעון כי הוא דיקטטור נוקשה, שהוא קיצוני מדי או הרפתקני מדי. אך אי-אפשר להכחיש כי הוא המנהיג הלאטיני הרציני הראשון שהרים את נס המרד, שחילק את האדמות לאיכרים הערבים, ששב את עול הדיכוי מבית ואת הכניעה לשכנה הגדולה מחוץ. הוא בוודאי רציני הרבה יותר מן המנהיג הצעיר בקאהיר.

על כן נתונה לקאסטרו אהדתו הטיבעית של כל שוחר-קידמה בעולם, וגם בישראל. ועל כן נאלצת ממשלת ארצות-הברית להרוס את קאסטרו, לפני שקאסטרו ייהרוס את שלטון גרוריה בכל רחבי היבשת.

זאת היתה המטבע האמיתית שהיתה מונחת בקופת המישחק. לא הטילים, כי אם ראשו של פידל קאסטרו.

איבר על לוח השחית

יש רק הבדל אחד בין מצבו של עבד אל-נאצר ב-1956 לבין מצבו של קאסטרו ב-1962. בריטיה וצרפת כבר היו או מעצמות קטנות. הכוח הישראלי לבדו לא הספיק לכיבוש מצריים. ושינוי עמוה מן הצד, התעטפה באיצטלה של שומרת המוסר והצדק, אמרה "פויה!" — וגדעה את ידי הפלישה.

ואילו מול קאסטרו אינה עומדת, הפעם, מעצמה קטנה. מולו המעצמה הגדולה ביותר של המערב, שאיש אינו מסוגל לרסנה. אפשר להגיד לה "פויה!", כפי שאמרה השבוע שבדיה. אבל איש בכוחו של איש במערב לעצרה.

עבד אל-נאצר הרחיק מאד לכת, וניצל כמעט בנס. השאלה היא: מדוע הרחיק קאסטרו לכת? מדוע הסתים להקמת הבסיסים. שחיוגו את התגרות ללפי האמריקאים וגם תירדו מתאים לפלישתם?

נכון — קאסטרו זקק לנשק כדי להגן על עצמו. האמריקאים אירגנו בשעתו את הפלישה במישרן החזירים, והם ירצו לטלוש שוב.